

Research Article

Oil Price and Wealth Inequality: A Difference in Differences (DID) Analysis

Mehdi Fathabadi*

Associate Professor, Department of Economics, Firoozkooh Branch, Islamic Azad University, Firoozkooh, Iran.

Received 29 April 2025

Revise 08 July 2025

Accepted 13 July 2025

Publish 22 June 2026

Abstract

This paper examines the effects of rising oil prices on wealth inequality in the oil-rich countries of Iran, Kuwait, Saudi Arabia, and the UAE over the period 1995–2023. Employing a static difference-in-differences (DID) methodology, with Egypt, Morocco, Tunisia, and Turkey serving as the control group, the study analyzes the impact of the 2008 oil price shock on wealth distribution. The results indicate that the effect of rising oil prices on wealth inequality varies considerably across these countries. In Iran, wealth inequality has increased due to the unequal distribution of oil revenues and the absence of effective supportive policies. In Kuwait and the UAE, the concentration of wealth among economic elites and specific groups enabled the affluent to benefit disproportionately from rising oil prices, while low-income groups remained unable to capture these gains. By contrast, in Saudi Arabia, government support measures and a more equitable distribution of oil revenues have prevented an increase in inequality. These findings suggest that the management of oil revenues and the design of economic policies play a critical role in shaping wealth distribution. Accordingly, oil-rich governments must adopt effective redistributive policies, ensure economic transparency to curb rising inequality, and pursue economic diversification in order to preserve economic and social stability.

Keywords: Oil shock, wealth inequality, difference-in-differences, oil-rich countries

JEL Classification: D31 · Q43 · O13 · C23

* **Corresponding Author:** Mehdi Fathabadi

E-mail: Fathabadi.mehdi@iau.ac.ir

Tel: +989122373671

Cite This Article (APA): Fathabadi, M. (2025). Oil Price and Wealth Inequality: A Difference-in-Differences (DID) Analysis. *Journal of Economic Policies and Research*, 5(2), 97-122. <https://doi.org/10.22034/jepr.2025.143451.1251> [In Persian].

Homepage of this Article: https://jepr.uok.ac.ir/article_63930.html?lang=en

© The Author(s), 2026. *Economic Policies and Research*, Published online by University of Kurdistan. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Introduction

In the contemporary literature on inclusive and sustainable development, there is broad consensus that inequality is a critical determinant of long-term economic performance and social cohesion. Economic studies have traditionally focused on two principal dimensions: first, the significance of income inequality in shaping economic prosperity, and second, the manner in which economic growth influences patterns of wealth distribution. While examining the dynamics of income inequality is undeniably important, the accelerating rise of global wealth inequality demands equal, if not greater, analytical attention. Recent statistics underscore the gravity of this issue. According to the World Inequality Database (2024), in 2023 the wealthiest 10% of the population in the Middle East controlled approximately 77% of total wealth, whereas the bottom 50% owned just 5%. In Iran, in the same year, the top 10% held 66% of wealth, compared to only 3% for the bottom half. Such figures highlight the urgency for both academics and policymakers to identify the structural drivers of this disparity.

The scholarly literature has identified a diverse set of determinants of wealth inequality, including, but not limited to, income growth, real interest rates, inflationary pressures, expansionary monetary policies, financial market development, educational attainment, armed conflict, trade liberalization, intergenerational wealth transfers, human capital formation, entrepreneurship, labor income trends, precautionary saving behavior, stochastic returns on wealth, variations in savings rates, and even genetic predispositions toward risk-taking. Despite this breadth, the role of natural resources—especially oil revenues—remains underexplored. This omission is particularly significant for economies where hydrocarbon rents form the backbone of fiscal capacity and macroeconomic stability. The present paper seeks to fill this gap by evaluating the impact of oil price increases on wealth inequality in four oil-rich Middle Eastern countries—Iran, Kuwait, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates—over the period 1995 to 2023. Applying a difference-in-differences (DID) framework, we measure the effects of oil price fluctuations on wealth distribution, focusing on four key indicators: the wealth shares of the top 1%, top 10%, middle 40%, and bottom 50% of the population.

Methodology

The primary objective of this study is to assess whether rising oil prices lead to measurable changes in wealth inequality within oil-dependent economies. The treatment group comprises Iran, Kuwait, Saudi Arabia, and the UAE, all of which rely heavily on hydrocarbon exports. The DID approach requires a control group consisting of countries with broadly similar regional, cultural, and economic characteristics but low reliance on oil revenues. Based on these criteria, Egypt (a developing economy with minimal oil income), Morocco (a diversified export base with negligible oil production), Tunisia (an industrializing economy within the MENA region with low oil dependence), and Turkey (a large emerging market economy with highly diversified sectors) were selected. The DID framework rests on the assumption that, prior to the oil price shock, trends in wealth inequality evolved in parallel between the treatment and control groups. The subsequent analysis evaluates whether a divergence in these trends emerged in the oil-rich countries following the shock. For the purposes of this study, the year 2008 was identified as the oil price shock. This designation is justified by the dramatic surge in oil prices—from around USD 40 per barrel at the beginning of the year to over USD 140 by mid-year—before declining amid the global financial crisis. This extraordinary spike had profound implications for oil-exporting economies, leading to a surge in export revenues and fiscal inflows.

Results and Discussion

The effect of oil price increases on wealth inequality was assessed for the treatment group over the period 1995–2023, with a specific focus on the post-2008 period. Turkey was used as the principal control country at this stage of the analysis, given its highly diversified economy that is not materially dependent on oil revenues, making it relatively insulated from the direct impacts of oil price fluctuations on wealth distribution. The DID results indicate that the 2008 oil price surge disproportionately benefited the wealthiest segments of the population. Both the top 1% and top 10% increased their wealth shares, while the middle 40% and bottom 50% experienced a relative decline. This pattern reflects the concentration of oil revenues among state-affiliated enterprises and politically connected groups, coupled with insufficient welfare or redistributive mechanisms to support broader population segments.

Kuwait exhibited the largest post-shock increase in wealth inequality. The DID coefficients reveal substantial gains for the top 1% and top 10%, while the middle and lower segments lost relative ground. This outcome reflects the heavy concentration of oil revenues among economic elites, corporate conglomerates, and members of the royal family. Although oil income is injected into the economy, investment patterns—dominated by large-scale commercial and real estate projects—primarily benefit the wealthiest strata, leaving the middle class with stagnating purchasing power and the poorest with limited direct support.

Saudi Arabia stands out as an exception. The DID results show minimal post-2008 changes in wealth shares across population segments. This stability is largely attributable to the government's proactive use of oil revenues for extensive subsidies, infrastructure investment, housing projects, and social services, which ensured that lower- and middle-income groups shared in the benefits of the oil windfall.

The UAE recorded one of the sharpest increases in inequality among the treatment countries. The top 1% and top 10% saw significant gains in their wealth shares, while the middle and lower groups lost ground. This trend was driven by rapid expansion in the real estate sector and an influx of foreign capital following the oil boom, with asset price inflation disproportionately benefiting wealthy investors. The majority of the labor force—employed in services and low-wage sectors—gained little from these developments.

Conclusion

This study examined the relationship between oil price shocks and wealth inequality in Iran, Kuwait, Saudi Arabia, and the UAE over the period 1995–2023, employing a difference-in-differences approach with Egypt, Morocco, Tunisia, and Turkey as control countries. The results underscore the heterogeneity of outcomes: while Iran, Kuwait, and the UAE experienced widening disparities, Saudi Arabia managed to maintain a relatively stable wealth distribution through targeted redistributive policies and large-scale public investment. These findings carry several policy implications:

Redistributive welfare measures – Oil-exporting governments should strengthen welfare systems and target middle- and low-income households to mitigate inequality during commodity booms.

Sovereign wealth funds – Channeling oil revenues into long-term investment vehicles can stabilize fiscal capacity and support economic diversification, thereby reducing the direct transmission of oil price volatility to wealth inequality.

Economic transparency and diversification – Enhancing transparency in the allocation of resource revenues and actively pursuing economic diversification are essential to prevent the entrenchment of elite capture and to ensure that resource wealth benefits broader segments of society.

Additional information

Authors' Contributions

All Authors Contributed Equally to The Writing of The Article.

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this article.

Financial Support

The authors received no financial support for the research and publication of this article.

ORCID

 Mehdi Fathabadi

<https://orcid.org/0000-0001-5478-9148>

مقاله پژوهشی

قیمت نفت و نابرابری ثروت: تحلیل تفاضل در تفاضل

مهدی فتح‌آبادی *

دانشیار، گروه اقتصاد، واحد فیروزکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، فیروزکوه، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

چکیده

هدف این مقاله بررسی اثرات افزایش قیمت نفت بر نابرابری ثروت در کشورهای نفت‌خیز ایران، کویت، عربستان سعودی و امارات متحده عربی در دوره ۲۰۲۳-۱۹۹۵ است. با استفاده از روش تفاضل در تفاضل (DID) ایستا و متغیر در زمان و انتخاب کشورهای مصر، مراکش، تونس و ترکیه به عنوان گروه کنترل، اثرات شوک نفتی ۲۰۰۸ بر توزیع ثروت در این کشورها تحلیل شد. نتایج نشان داد که تأثیر افزایش قیمت نفت بر نابرابری ثروت در این کشورها متفاوت است. در ایران، نابرابری ثروت به دلیل توزیع ناعادلانه درآمدهای نفتی و نبود سیاست‌های حمایتی مؤثر افزایش یافته است. در کویت و امارات، تمرکز ثروت در دست نخبگان اقتصادی و گروه‌های خاص باعث شد که طبقات ثروتمند از افزایش قیمت نفت بهره‌مند شوند، در حالی که طبقات کم‌درآمد نتوانستند از این افزایش بهره‌برداری کنند. در مقابل، در عربستان سعودی، سیاست‌های حمایتی دولت و توزیع مناسب درآمدهای نفتی از افزایش نابرابری جلوگیری کرده است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که نحوه مدیریت درآمدهای نفتی و سیاست‌های اقتصادی نقش اساسی در توزیع ثروت دارند؛ بنابراین، دولت‌های نفت‌خیز باید با اتخاذ سیاست‌های توزیعی مؤثر و ایجاد شفافیت اقتصادی، از نابرابری فزاینده جلوگیری کنند و به سمت تنوع‌بخشی اقتصادی حرکت کنند تا ثبات اقتصادی و اجتماعی حفظ شود.

واژگان کلیدی: شوک نفتی، نابرابری ثروت، تفاضل در تفاضل، کشورهای نفت‌خیز

طبقه‌بندی JEL: D31، Q43، O13، C23

* نویسنده مسئول: مهدی فتح‌آبادی آدرس رایانامه: Fathabadi.mehdi@iau.ac.ir تلفن تماس: ۰۹۱۲۳۳۷۳۶۷۱

استناد به مقاله (APA): فتح‌آبادی، مهدی. (۱۴۰۴). قیمت نفت و نابرابری ثروت: تحلیل تفاضل در تفاضل. نشریه سیاست‌ها و تحقیقات اقتصادی، (۲)۵، ۹۷-۱۲۲. <https://doi.org/10.22034/jepr.2025.143451.1251>

صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: https://jepr.uok.ac.ir/article_63930.html

© نویسنده (گان)، ۲۰۲۶. نشریه علمی سیاست‌ها و تحقیقات اقتصادی، منتشر شده به صورت آنلاین توسط دانشگاه کردستان. این یک مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 توزیع شده است که استفاده، توزیع و تکثیر نامحدود در هر رسانه‌ای را مجاز می‌داند، مشروط بر اینکه به نویسنده و منبع اصلی استناد شود.

OPEN ACCESS

۱. مقدمه

در ادبیات معاصر توسعه فراگیر، اجماع بر این است که نابرابری^۱ یکی از عوامل کلیدی در توسعه اقتصادی محسوب می‌شود (Tchamyu et al., 2019; Asongu et al., 2020). با این حال، تحقیقات اقتصادی عمدتاً بر اهمیت نابرابری درآمد در شکوفایی اقتصادی از یک سو و از سوی دیگر، تأثیر رشد اقتصادی بر توزیع ثروت متمرکز بوده است. در حالی که بررسی نابرابری درآمدی، به‌ویژه در ارتباط با رابطه بین توزیع درآمد و شکوفایی اقتصادی، امری مهم تلقی می‌شود، نگرانی درباره افزایش نابرابری ثروت در جهان نیز به همان اندازه ارزشمند است (Tadadjeu et al., 2023). بر اساس گزارش آکسفام^۲ (۲۰۱۶)، ثروت ۶۲ نفر از ثروتمندترین افراد جهان معادل با ثروت نیمی از فقیرترین جمعیت جهان است. به طور مشابه، پیکتی^۳ (۲۰۱۴) نشان داد که تقریباً نیمی از ثروت جهان در اختیار یک درصد بالایی جمعیت جهان است، در حالی که ۵۰ درصد از فقیرترین افراد، کمتر از ۵ درصد از ثروت جهانی را در اختیار دارند. طبق تحقیقات دیویس و همکاران^۴ (۲۰۰۸)، توزیع ثروت جهانی در مقایسه با درآمد، به مراتب متمرکزتر است، به طوری که ضریب جینی برای درآمد قابل تصرف در بیشتر کشورها بین ۰/۳ تا ۰/۵ است، در حالی که این ضریب برای ثروت معمولاً بین ۰/۶ تا ۰/۸ قرار دارد. در سال ۲۰۲۳، در منطقه خاورمیانه نیز ۱۰ درصد ثروتمندان، حدود ۷۷ درصد ثروت را در اختیار دارند و نکته قابل توجه آن است که ۵۰ درصد پایین در این منطقه تنها ۵ درصد ثروت را دارا هستند. همچنین در ایران در همین سال نیز، ۶۶ درصد ثروت در اختیار ۱۰ درصد بالای جامعه است و نیمه پایین جامعه در کشور فقط ۳ درصد ثروت را در تصرف دارند (World Inequality Database, 2024).

این افزایش فزاینده در نابرابری ثروت باعث شده است که هم پژوهشگران و هم سیاست‌گذاران به بررسی عواملی که می‌توانند آن را توضیح دهند، بپردازند. تاکنون، در مطالعات مختلف عواملی همچون رشد درآمد، نرخ بهره، تورم، سیاست پولی انبساطی، توسعه مالی، دانش، جنگ، آزادسازی تجارت، انتقال ارث، سرمایه انسانی، کارآفرینی، درآمدهای حاصل از کار، پس‌انداز احتیاطی، بازده تصادفی ثروت، نرخ‌های پس‌انداز، ارث و استعدادهای ژنتیکی را مورد تأکید قرار داده‌اند (Campanale, 2007; Benhabib et al., 2017; Lusardi et al., 2017; De Nardi & Fella, 2017; Elinder et al., 2018; Berisha & Meszaros, 2020; Bagchi et al., 2019; Hasan et al., 2020; Barth et al., 2020). با وجود این تلاش‌ها برای تحلیل عوامل تعیین‌کننده نابرابری ثروت، نقش منابع طبیعی در مطالعات قبلی نادیده گرفته شده است.

با وجود منابع عظیم نفتی، کشورهای نفت‌خیز خاورمیانه مانند ایران، کویت، عربستان سعودی و امارات متحده عربی با سطوح متفاوتی از نابرابری ثروت مواجه‌اند. این تفاوت‌ها پرسش مهمی را پیش می‌کشد؛ آیا افزایش درآمدهای نفتی، به‌ویژه در پی جهش‌های قیمتی، موجب کاهش نابرابری از طریق بهبود رفاه عمومی شده یا بالعکس به تمرکز بیشتر ثروت در دست گروه‌های خاص منجر شده است؟ شناسایی دقیق اثر شوک‌های نفتی بر

1. Inequality
2. Oxfam (2016)
3. Piketty (2014)
4. Davies et al. (2008)

توزیع ثروت، به‌ویژه در بستر ساختارهای اقتصادی مشابه اما عملکردهای سیاستی متفاوت، ضرورتی پژوهشی دارد که تاکنون کمتر به آن پرداخته شده است. پژوهش حاضر در تلاش است تا به این خلأ پاسخ دهد و رابطه میان افزایش قیمت نفت و نابرابری ثروت را در این کشورها در بازه زمانی ۱۹۹۵ تا ۲۰۲۳ با روش «تفاضل در تفاضل»^۱ (DID) مورد واکاوی قرار دهد. باتوجه به روش مورد استفاده، لازم است چند کشور به‌عنوان گروه کنترل انتخاب شوند. برای انتخاب این گروه، از کشورهایی استفاده می‌شود که دارای ویژگی‌های اقتصادی و ساختاری مشابه با کشورهای مورد بررسی هستند؛ اما وابستگی کمتری به درآمدهای نفتی دارند. معیارهای انتخاب شامل سطح توسعه اقتصادی، شاخص‌های حکمرانی، و ترکیب درآمدهای دولت است. کشورهای منتخب به‌عنوان گروه کنترل، امکان مقایسه تغییرات نابرابری ثروت در غیاب شوک‌های نفتی را فراهم می‌کنند و به شناسایی تأثیر خالص افزایش قیمت نفت بر نابرابری ثروت در کشورهای نفت‌خیز کمک می‌کنند. ادامه مقاله به‌صورت زیر سازماندهی شده است. بخش دوم به‌مرور ادبیات اختصاص دارد. در بخش سوم روش تحقیق و داده‌ها بیان می‌شود. در بخش چهارم نتایج و بحث ارائه می‌شود و بخش پایانی نیز به جمع‌بندی می‌پردازد.

۲. ادبیات پژوهش

۲-۱. مبانی نظری

مطالعه کلاسیک ساچس و وارنر^۲ (۱۹۹۵، ۲۰۰۱) آغازگر موجی از پژوهش‌های نظری و تجربی در مورد رابطه میان وفور منابع طبیعی و عملکرد اقتصادی بود. این مطالعات نشان دادند که منابع طبیعی نه‌تنها موجب رشد اقتصادی پایدار نمی‌شوند، بلکه در بسیاری موارد، مانعی برای توسعه نیز هستند؛ پدیده‌ای که بعدها به «نفرین منابع»^۳ شهرت یافت. از آن زمان تاکنون، ادبیات گسترده‌ای در تلاش بوده است تا این پارادوکس را بررسی، تأیید یا نقد کند و سازوکارهای احتمالی آن را شناسایی نماید (Satti et al., 2014; Gerelmaa & Kotani, 2016; Henry, 2019; Sharma & Pal, 2012; Sun & Wang, 2021). یافته‌های این مطالعات عمدتاً مؤید نتایج اولیه ساچس و وارنر بوده‌اند، اگرچه برخی نیز نتایج متفاوتی بسته به زمینه‌های نهادی و ساختاری کشورها گزارش داده‌اند. در میان سازوکارهای اقتصادی مطرح‌شده، دو کانال کلیدی که نقش پررنگی در ادبیات ایفا کرده‌اند؛ یکی نوسانات قیمت کالاها و دیگری بیماری هلندی^۴. بیماری هلندی که نخستین بار توسط کوردن و نیری (۱۹۸۲)^۵ معرفی شد، به تضعیف بخش صنعت و کاهش رقابت‌پذیری آن به دلیل افزایش نرخ واقعی ارز ناشی از ورود ارزهای نفتی اشاره دارد. در همین راستا، فن‌درپولگ و پولهک (۲۰۱۷)^۶ معتقدند که نوسانات شدید قیمت کالاهای اساسی، مانند نفت، موجب بی‌ثباتی مالی^۷ و تضعیف سیاست‌گذاری کارآمد در حوزه‌های هزینه‌ای می‌شود. از نگاه آن‌ها، همین بی‌ثباتی مزمن در تصمیم‌گیری عمومی، ریشه‌ی اصلی نفرین منابع است.

1. Difference-in-Differences
2. Sachs & Warner (1995, 2001)
3. Resource curse
4. Dutch disease
5. Corden & Neary (1982)
6. Van der Ploeg & Poelhekke (2017)
7. Financial Instability

از سوی دیگر، ادبیات سیاسی و نهادی بر پیامدهای اجتماعی و ساختاری وفور منابع تأکید دارد. مطالعات نشان داده‌اند که کشف یا جهش درآمدی حاصل از منابع طبیعی اغلب به افزایش تمرکز قدرت، تضعیف نهادهای دموکراتیک، تشدید فساد و تداوم اقتدارگرایی منجر می‌شود (Arezki & Brückner, 2011). فورس و اولسون^۱ (۲۰۰۷) نیز بیان کرده‌اند که در کشورهای غنی از منابع، نخبگان تمایل دارند نهادهای نظارتی و ضد فساد را تضعیف یا حذف کنند تا امکان بهره‌برداری انحصاری از رانت‌های نفتی را حفظ کنند. با این حال، برخی پژوهش‌ها دیدگاه متفاوتی ارائه می‌دهند. طبق این دیدگاه، منابع طبیعی لزوماً عامل بازدارنده رشد نیستند، بلکه می‌توانند به‌عنوان ابزار توسعه عمل کنند؛ مشروط به آنکه در چارچوب نهادی و حکمرانی مطلوب مدیریت شوند (James, 2015). از این منظر، پارادایم سوم در ادبیات شکل گرفته است که بر «مشروط بودن اثر منابع» تأکید دارد. مطابق این رویکرد، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی منابع طبیعی به عواملی نظیر نظام‌های حقوقی (Andersen & Aslaksen, 2007)، الگوی مالکیت منابع (Khana, 2017)، نوع رژیم سیاسی و جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک (Kim & Lee, 2018) و کیفیت حکمرانی (Belarbi et al., 2021) وابسته است.

در همین چارچوب، ادبیات رانتیر نیز نقش مهمی در توضیح رابطه میان منابع و نابرابری ایفا کرده است. مهدوی^۲ (۱۹۷۰) با معرفی مفهوم «دولت رانتیر» تأکید می‌کند که درآمدهای نفتی دولت‌های صادرکننده نفت، برخلاف دیگر درآمدهای اقتصادی، از فرایند تولید داخلی ناشی نمی‌شوند؛ بنابراین، این درآمدها در دست گروه‌های خاصی از دولت و نخبگان متمرکز می‌شود و ساختارهای توزیعی دچار اختلال می‌گردند. این تمرکز ثروت، به‌ویژه در نبود نظام‌های پاسخگو و شفاف، بستر شکل‌گیری بوروکراسی‌هایی را فراهم می‌آورد که از رانت نفتی به‌عنوان منبعی مستقل برای حفظ قدرت بهره‌برداری می‌کنند. ببلووی و لوسیانی^۳ (۱۹۸۷) نیز با تأکید بر نقش واسطه‌ای دولت، آن را به‌عنوان مکانیزمی برای بازتوزیع رانت در جوامع نفتی تحلیل می‌کنند؛ درحالی‌که فقط درصد ناچیزی از جمعیت در تولید این درآمدها مشارکت دارند، سایر اقشار جامعه تنها در صورت وجود اراده سیاسی برای توزیع، از آن بهره‌مند می‌شوند.

همچنین، بیوروتن و همکاران^۴ (۲۰۱۳) استدلال می‌کنند که دولت‌های رانتیر اغلب از طریق گسترش اشتغال در بخش عمومی و استفاده از منابع طبیعی برای افزایش مصرف کوتاه‌مدت، در پی کسب مشروعیت اجتماعی هستند. این سیاست‌ها در عمل ممکن است نابرابری ساختاری را تثبیت کرده و مانع توسعه ظرفیت‌های مولد شوند. در سطح ملی، مطالعاتی همچون طبییان (۱۳۷۹) نشان می‌دهد که ساختار اقتصادی رانتیر ایران موجب تعمیق شکاف درآمدی شده است. یافته‌های وی حاکی از آن است که در دوران افزایش قیمت نفت، دهک‌های بالای درآمدی سهم بیشتری از منافع برده‌اند، درحالی‌که طبقات پایین سهم کمتری داشته‌اند. اگرچه یارانه‌های گسترده دولتی برای کالاهای اساسی و خدمات عمومی در کاهش فقر مطلق مؤثر بوده‌اند، اما درعین حال، نابرابری درآمدی را نیز تشدید کرده‌اند. این نشان می‌دهد که حتی سیاست‌های توزیعی، اگر فاقد هدف‌گذاری دقیق

1. Fors & Olsson (2007)

2. Mahdavy (1970)

3. Beblawi & Luciani (1987)

4. Bjorvatn et al. (2013)

باشند، ممکن است به تقویت وضعیت موجود منجر شوند. باتوجه به این ادبیات، به نظر می‌رسد رابطه میان وفور منابع و نابرابری ثروت، نه یک رابطه خطی و قطعی، بلکه پدیده‌ای پیچیده و وابسته به زمینه‌های سیاسی، نهادی و تاریخی است. همین امر، ضرورت تحلیل‌های تطبیقی را در کشورهای نفت خیز دوچندان می‌سازد.

مطابق ادبیات نظری و شواهد تجربی، افزایش قیمت منابع طبیعی (مانند نفت) می‌تواند از طریق چند مسیر کلیدی بر نابرابری ثروت اثرگذار باشد. نخست، افزایش قیمت نفت موجب رشد ناگهانی درآمدهای دولت در کشورهای صادرکننده می‌شود. در ساختارهای رانتیر که دولت‌ها نقش اصلی در تخصیص این درآمدها دارند، این رشد درآمدی معمولاً به شکل غیرمولد و متمرکز بین نخبگان سیاسی - اقتصادی توزیع می‌شود و از این رو تمرکز ثروت در دست اقلیت تشدید می‌شود. دوم، این افزایش درآمدهای نفتی معمولاً با گسترش اشتغال دولتی، پرداخت‌های انتقالی گزینشی و پروژه‌های نمایشی کوتاه‌مدت همراه است که در ظاهر به کاهش فقر کمک می‌کند، اما در بلندمدت، نابرابری ساختاری در مالکیت دارایی و فرصت‌های اقتصادی را تثبیت می‌کند. سوم، نوسانات قیمتی نفت موجب بی‌ثباتی در برنامه‌ریزی اقتصادی شده و توانایی دولت در تداوم سیاست‌های بازتوزیعی منسجم را تضعیف می‌کند. در غیاب سازوکارهای ذخیره‌سازی و تنوع‌بخشی، این نوسانات بیشتر به سود گروه‌های ذی‌نفع تمام می‌شود. در نهایت، ورود گسترده درآمدهای نفتی می‌تواند به بیماری هلندی و تضعیف بخش خصوصی مولد منجر شده و فرصت‌های ثروت‌آفرینی برای طبقات میانی و پایین را محدود سازد.

۲-۲. پیشینه پژوهش

شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۸) با رهیافت داده‌های تابلویی و استفاده از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته به بررسی تأثیر مؤلفه‌های دانش بر نابرابری توزیع ثروت جهانی در کشورهای منتخب تولیدکننده علم در دوره ۲۰۱۷-۲۰۱۰ پرداختند. نتایج نشان داد مشوق‌های اقتصادی، رژیم نهادی، و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات بر نابرابری توزیع ثروت جهانی بین کشورهای منتخب اثر منفی و معنادار دارد و مؤلفه‌های سیستم ابداعات و نوآوری، و آموزش و توسعه منابع انسانی بر نابرابری توزیع ثروت جهانی بین کشورهای منتخب اثر مثبت و معناداری می‌گذارد.

ساکیان و همکاران (۱۳۹۹) تأثیر نابرابری توزیع درآمد و توزیع ثروت در ایران را در قالب مدل پویای نابرابری ثروت پیکیتی، در دوره زمانی سال‌های ۹۷-۱۳۹۰ بر اساس داده‌های بودجه خانوار مدل‌سازی و برآورد نمودند. نتایج آنها نشان داد فرضیه پیکیتی در مورد توزیع ثروت در ایران مصداق دارد و دست‌کم ۵۰ درصد ثروت در اختیار دهک دهم درآمدی است. همچنین توانایی کسب درآمد بیشتر (سهام درآمدی دهک‌ها) منجر به پس‌انداز بیشتر و شکاف عمیق‌تر ثروت بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی شده است.

ساکیان و همکاران (۱۴۰۳) بر اساس مدل پویای نابرابری ثروت پیکیتی در دوره زمانی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۸۰ برای ایران نشان دادند در بازه زمانی کوتاه‌مدت، دارایی‌های مختلف با نرخ‌های متفاوتی رشد می‌کنند و از آنجا که توانایی کسب درآمد و پس‌انداز دهک‌های بالا، بیشتر از دهک‌های پایین است، انتظار می‌رود توزیع درآمد نابرابرتر شده و به نابرابری توزیع ثروت منجر شود.

لیمر و همکاران^۱ (۱۹۹۹) در مطالعه خود بیان نمودند بهره‌برداری از منابع طبیعی نیازمند سرمایه انسانی قابل توجهی نیست و در نتیجه، نیروی کار در کشورهای غنی از منابع برای گذار ضروری به سمت اقتصادهای مبتنی بر دانش و صنایع مبتنی بر سرمایه انسانی آماده نیست. در نتیجه با توجه به نتایج، این کشورها ممکن است برای دوره‌های طولانی‌تری نسبت به کشورهای فقیر از لحاظ منابع، میزان نابرابری درآمدی^۲ بیشتری را تجربه کنند.

به طور مشابه، راس^۳ (۱۹۹۹) در مطالعه خود نشان می‌دهد که درآمدهای حاصل از منابع طبیعی منجر به سوءاستفاده از قدرت سیاسی برای منافع شخصی می‌شود.

برخی تحقیقات مانند صراف و جیووانی^۴ (۲۰۰۱) و استیونز^۵ (۲۰۰۳) نیز نشان می‌دهند که برخورداری از منابع طبیعی با سطوح بالایی از نابرابری همراه است.

گودریس و مالون^۶ (۲۰۱۱) در مطالعه خود نیز پیشنهاد می‌کنند که نابرابری درآمدی در کوتاه‌مدت، بلافاصله پس از یک رونق منابع، کاهش می‌یابد؛ اما با گذشت زمان به طور مداوم افزایش پیدا می‌کند.

بریشا و همکاران^۷ (۲۰۲۱) در مطالعه خود تأثیر منابع نفتی بر نابرابری درآمد در کشور آمریکا را بررسی نمودند. آنها نشان دادند ایالت‌های غنی از نفت با افزایش تولید نفت و درآمدهای نفتی، در برابر رفتارهای رانت‌جویانه آسیب‌پذیرتر هستند که می‌تواند بر شکاف توزیع درآمد تأثیر منفی بگذارد. از سوی دیگر، براساس نتایج ایالت‌های وابسته به نفت بیشتر تحت تأثیر شوک‌های قیمت کالاها قرار می‌گیرند که می‌تواند نابرابری درآمدی را افزایش دهد.

انجانگانگ و همکاران^۸ (۲۰۲۲) نقش حکمرانی را در تعدیل تأثیر ثروت نفت بر نابرابری ثروت در ۴۵ کشور توسعه‌یافته و در حال توسعه با روش گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی^۹ ارزیابی نمودند. یافته‌ها نشان می‌دهد که رانت‌های نفتی بدون قید و شرط نابرابری ثروت را افزایش می‌دهند، در حالی که پویایی‌های حکمرانی (از نظر حاکمیت قانون، کنترل فساد، اثربخشی دولت، کیفیت نظارتی) رانت‌های نفتی را برای یک اثر کلی منفی خالص بر نابرابری ثروت تعدیل می‌کنند.

عبدالواحد و کمپل^{۱۰} (۲۰۲۴) به بررسی تأثیر شوک‌های قیمت نفت بر نابرابری درآمد در آمریکا در دوره ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۷ پرداختند. آنها نشان دادند افزایش ۱۰ دلاری قیمت نفت، نابرابری را که با نسبت درآمد قبل از مالیات صدک نودم به صدک دهم اندازه‌گیری می‌شود، در ایالت‌هایی با سطوح بالای درآمدهای نفتی سرانه، ۳/۸ واحد درصد افزایش می‌دهد.

1. Leamer et al. (1999)

2. Income Inequality

3. Ross (1999)

4. Sarraf & Jiwanji (2001)

5. Stevens (2003)

6. Goderis & Malone (2011)

7. Berisha et al. (2021)

8. Njangang et al. (2022)

9. System Generalized Method of Moments

10. Abdelwahed & Campbell (2024)

۲-۳. نوآوری پژوهش

مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از پژوهش‌ها بر نابرابری درآمدی متمرکز بوده‌اند و کمتر به نابرابری ثروت به‌ویژه در چارچوب شوک‌های قیمتی منابع طبیعی پرداخته‌اند. همچنین، اکثر تحقیقات خارجی بر داده‌های میان‌کشوری یا کلان‌نگر تمرکز دارند و کمتر به تحلیل‌های درون‌کشوری یا ساختار توزیع ثروت بین طبقات پرداخته‌اند. در ایران نیز گرچه مطالعاتی در خصوص نابرابری درآمد و ثروت انجام شده، اما اغلب آنها بر روند کلی نابرابری یا برآورد مدل‌های ایستا متمرکز بوده‌اند و نقش نوسانات قیمتی نفت به‌عنوان یک متغیر برون‌زا در این زمینه کمتر بررسی شده است؛ بنابراین نوآوری پژوهش حاضر در چند بعد قابل تبیین است؛ نخست، تمرکز آن بر نابرابری ثروت به تفکیک طبقات ثروتی (بالا، میانی، پایین) و نه صرفاً درآمد؛ دوم، استفاده از طراحی شبه‌تجربی مبتنی بر رویکرد تفاضل در تفاضل برای ارزیابی اثر شوک نفتی ۲۰۰۸؛ و سوم، تلاش برای ارائه تحلیل تجربی از اثرگذاری قیمت نفت بر نابرابری ثروت در یک ساختار اقتصاد رانتیر. این ترکیب نظری و روش‌شناختی، پژوهش را از مطالعات پیشین متمایز می‌سازد و می‌تواند درک دقیق‌تری از مکانیسم‌های توزیع ثروت در بستر اقتصادهای نفت‌محور ارائه دهد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

۳-۱. مدل تجربی و روش تخمین

هدف این تحقیق ارزیابی اثر افزایش قیمت نفت بر نابرابری ثروت در ۴ کشور ایران، کویت، عربستان و امارات به‌عنوان گروه آزمایش است. بدین منظور از تحلیل تفاضل در تفاضل استفاده می‌شود. برای انجام این تحلیل نیاز به یک گروه کنترل است. این گروه شامل کشورهایی است که دارای ویژگی‌های اقتصادی و ساختاری مشابه با کشورهای مورد بررسی هستند؛ اما وابستگی کمتری به درآمدهای نفتی دارند. با توجه به این معیارها، به طور هدفمند کشورهای مصر (اقتصاد در حال توسعه، منطقه‌ای، بدون درآمد نفتی عمده)، مراکش (اقتصاد متنوع، در حال توسعه، بدون صادرات نفتی بالا)، تونس (اقتصاد صنعتی‌تر در منطقه منا، بدون وابستگی شدید به نفت) و ترکیه (بازار نوظهور، اقتصاد بزرگ و متنوع، وابستگی کم به نفت) انتخاب شدند. این روش فرض می‌کند که روند نابرابری ثروت در هر دو گروه قبل از شوک نفتی مشابه بوده است و سپس بررسی می‌کند که آیا پس از شوک، تغییری در الگوی نابرابری ثروت در کشورهای نفتی رخ داده است یا نه. مدل اصلی روش تفاضل در تفاضل به‌قرار رابطه ۱ است.

$$y_{it} = \alpha + \beta_1 Treated_i + \beta_2 Post_t + \beta_3 (Treated_i \times Post_t) + \gamma X_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

که در آن y_{it} نابرابری ثروت کشور i در سال t ، $Treated$ یک متغیر مجازی است که برای کشورهای نفت‌خیز مقدار ۱ و برای کشورهای گروه کنترل مقدار صفر می‌گیرد. همچنین $Post$ یک متغیر مجازی است که برای سال‌های بعد از شوک نفتی مقدار ۱ و برای سال‌های قبل مقدار صفر دارد و $(Treated_i \times Post_t)$ تعامل بین این دو متغیر است که تأثیر تفاضل در تفاضل را اندازه‌گیری می‌کند. X_{it} متغیرهای کنترلی هستند که ممکن است بر نابرابری ثروت تأثیر بگذارند و در نهایت ε_{it} خطای تصادفی هستند. اگر ضریب تعاملی یا همان β_3 مثبت

باشد، نشان‌دهنده افزایش نابرابری در کشورهای نفت‌خیز نسبت به کشورهای کنترل است و اگر این ضریب منفی باشد، نشان می‌دهد که افزایش قیمت نفت باعث کاهش نابرابری در کشورهای نفت‌خیز شده است. مراحل اجرای روش تفاضل در تفاضل به صورت زیر است.

مرحله ۱: تعریف گروه‌های آزمایش و کنترل است که گروه آزمایش کشورهای نفت‌خیز (ایران، کویت، عربستان، امارات) و گروه کنترل کشورهای غیرنفتی (مصر، مراکش، تونس، ترکیه) هستند.

مرحله ۲: مشخص کردن دوره قبل و بعد از شوک است که شامل دوره قبل از افزایش قیمت نفت (۲۰۰۷-۱۹۹۵) و دوره پس از افزایش قیمت نفت (۲۰۲۳-۲۰۰۹) است. لازم به ذکر است سال ۲۰۰۸ به عنوان شوک نفتی در نظر گرفته می‌شود؛ چرا که قیمت نفت در جولای ۲۰۰۸ به ۱۴۷ دلار در هر بشکه رسید (بالاترین قیمت در دوره مورد بررسی) و سپس در اثر بحران مالی جهانی به سرعت کاهش یافت. این شوک باعث تغییرات عمده در اقتصادهای نفتی و غیرنفتی شد و می‌تواند اثرات قابل مشاهده‌ای بر نابرابری ثروت داشته باشد. کشورهای نفت‌خیز (ایران، عربستان، کویت، امارات) درآمدهای بالایی از این شوک کسب کردند، درحالی‌که کشورهای غیرنفتی (مصر، مراکش، تونس، ترکیه) تأثیرات متفاوتی را تجربه کردند.

مرحله ۳: تعیین متغیر وابسته و متغیرهای کنترلی است که متغیر وابسته نابرابری ثروت است که شامل سهم ۱ درصد و ۱۰ درصد بالای جمعیت از ثروت و سهم ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین از ثروت است. همچنین متغیر کنترلی هنگام برآورد مدل اقتصادسنجی، نرخ تورم است.

تحلیل نتایج در قالب سه بخش انجام می‌گیرد. در بخش نخست با استفاده از داده‌های کشورها و بدون برآورد مدل اقتصادسنجی ضریب β_3 اندازه‌گیری می‌شود که به صورت رابطه ۲ است.

$$\beta_3 = (\bar{y}_{treatment, after} - \bar{y}_{treatment, before}) - (\bar{y}_{control, after} - \bar{y}_{control, before}) \quad (2)$$

که در آن $\bar{y}_{treatment, after}$ میانگین نابرابری ثروت در گروه آزمایش (ایران، عربستان، امارات، کویت) پس از شوک نفتی (سال ۲۰۲۳-۲۰۰۹)؛ $\bar{y}_{treatment, before}$ میانگین نابرابری ثروت در گروه آزمایش قبل از شوک نفتی (۲۰۰۷-۱۹۹۵)؛ $\bar{y}_{control, after}$ میانگین نابرابری ثروت در گروه کنترل (در این بخش فقط ترکیه) پس از شوک نفتی (سال ۲۰۲۳-۲۰۰۹)؛ و $\bar{y}_{control, before}$ میانگین نابرابری ثروت در گروه کنترل قبل از شوک نفتی (۲۰۰۷-۱۹۹۵) است.

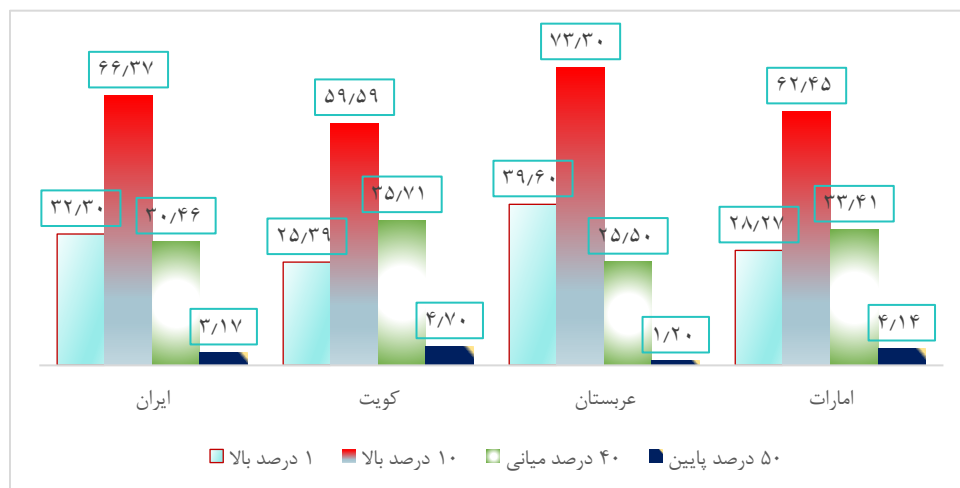
در بخش دوم مدل اقتصادسنجی ۱ با ورود متغیر کنترل نرخ تورم برآورد و با توجه ضریب تعاملی یا همان β_3 ، اثر شوک نفتی بر نابرابری ثروت در این ۴ کشور تحلیل خواهد شد. بدین منظور ۸ مدل برآورد می‌شود. مدل‌های ۱ تا ۸ از نظر نوع متغیر وابسته و وجود متغیر کنترلی با یکدیگر تفاوت دارند. مدل‌های ۱ و ۲ متغیر وابسته سهم ۱ درصد بالای ثروت، مدل‌های ۳ و ۴ سهم ۱۰ درصد بالا، مدل‌های ۵ و ۶ سهم ۴۰ درصد میانی، و مدل‌های ۷ و ۸ سهم ۵۰ درصد پایین ثروت را بررسی می‌کنند. همچنین در مدل‌های زوج (۲، ۴، ۶، ۸) متغیر کنترلی نرخ تورم وارد شده، درحالی‌که مدل‌های فرد (۱، ۳، ۵، ۷) بدون متغیر کنترلی برآورد شده‌اند. همچنین مراحل انجام کار در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱: مراحل انجام روش تفاضل در تفاضل

مرحله	نام مرحله	شرح
۱	تعریف گروه‌های آزمایش و کنترل	گروه آزمایش: کشورهای نفت‌خیز شامل ایران، کویت، عربستان، امارات گروه کنترل: کشورهای غیرنفتی با ساختار مشابه شامل مصر، مراکش، تونس، ترکیه
۲	تعیین دوره زمانی قبل و بعد از شوک نفتی	دوره قبل از شوک: سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۷؛ سال شوک: ۲۰۰۸ (به دلیل افزایش شدید قیمت نفت)؛ دوره بعد از شوک: سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۲۳
۳	تعریف متغیرها	متغیر وابسته: شاخص‌های نابرابری ثروت (سه‌م ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی، سه‌م ۴۰ درصد میانی، سه‌م ۵۰ درصد پایینی) - متغیر کنترلی: نرخ تورم
۴	اجرای روش محاسباتی تفاضل در تفاضل	محاسبه تغییرات میانگین نابرابری ثروت قبل و بعد از شوک برای گروه‌های آزمایش و کنترل و سپس محاسبه ضریب تفاضل در تفاضل (β_3)
۵	برآورد مدل اقتصادسنجی تفاضل در تفاضل	تخمین مدل DID با استفاده از متغیرهای مجازی و تعامل آن‌ها با متغیر کنترلی نرخ تورم
۶	تحلیل نتایج مدل	تفسیر ضریب تعاملی β_3 برای ارزیابی اثر شوک نفتی بر نابرابری ثروت در کشورهای نفت‌خیز

۲-۳. داده‌ها

همان‌طور که بیان شد نمونه مقاله شامل ۴ کشور نفت‌خیز (ایران، عربستان، کویت، امارات) به‌عنوان گروه آزمایش و ۴ کشورهای غیرنفتی (مصر، مراکش، تونس، ترکیه) به‌عنوان گروه کنترل است. دوره زمانی ۱۹۹۵ تا ۲۰۲۳ است و داده‌ها از منابع مختلفی گردآوری شده‌اند. داده‌های نابرابری ثروت از پایگاه‌داده‌های نابرابری جهانی (WID)^۱ و داده‌های نرخ تورم از پایگاه‌داده‌های بانک جهانی^۲ استخراج شده است. در ادامه شواهد آماری نابرابری ثروت ارائه می‌شود. تحلیل داده‌های نابرابری ثروت در کشورهای ایران، کویت، عربستان و امارات در سال ۲۰۲۳ نشان می‌دهد که این کشورها تفاوت‌های چشمگیری در توزیع ثروت دارند (شکل ۱).

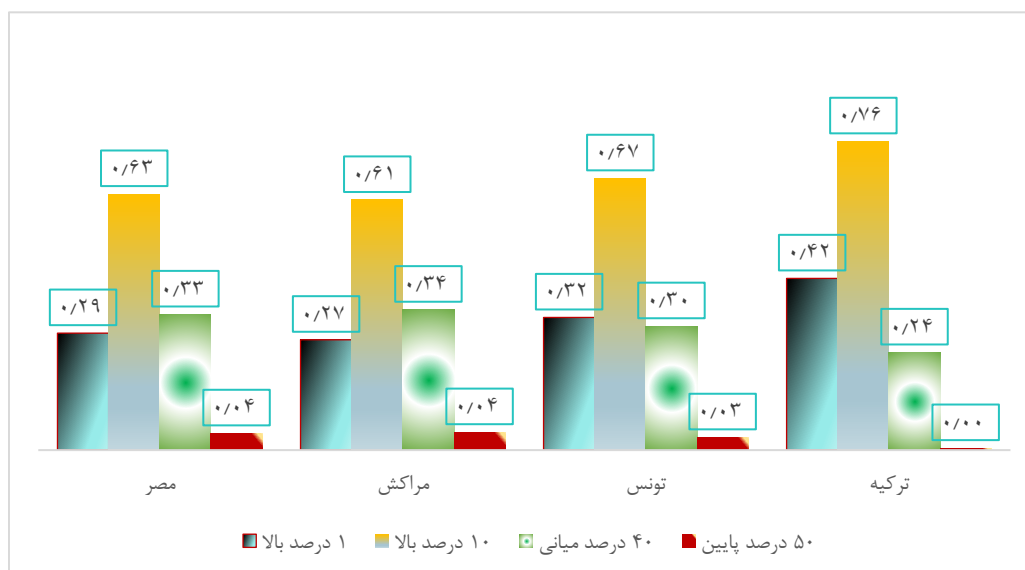
شکل ۱: نمودار توزیع ثروت ۴ کشور گروه آزمایش، سال ۲۰۲۳ (درصد)

منبع: محاسبات تحقیق

1. World Inequality Database
2. World Bank

عربستان بیشترین نابرابری ثروت را به‌ویژه در ۱ درصد و ۱۰ درصد بالای جمعیت نشان می‌دهد، به‌طوری که ۳۹/۶ درصد کل ثروت این کشور در اختیار ۱ درصد بالای جمعیت و ۷۳/۳ درصد ثروت در کنترل ۱۰ درصد بالای جمعیت است که نشان‌دهنده تمرکز بسیار بالای ثروت در ۱۰ درصد بالا است. در عوض، کشور کویت نابرابری کمتری را به نمایش می‌گذارد، اگرچه همچنان تفاوت‌های زیادی در توزیع ثروت وجود دارد. در این کشور ۱ درصد بالا حدود ۲۵ درصد ثروت و ۱۰ درصد بالا حدود ۶۰ درصد ثروت را در اختیار دارند. در کشور ایران ۳۲/۳ درصد ثروت در کنترل ۱ درصد بالای جمعیت و ۶۶/۴ درصد ثروت در اختیار ۱۰ درصد بالای جمعیت است که نشان‌دهنده تمرکز نسبی ثروت در قشر بالای جامعه است، اما در مقایسه با عربستان سعودی و کویت، وضعیت میانی‌تری دارد. امارات نیز تقریباً مشابه ایران است به‌طوری که ۲۸/۳ درصد ثروت در دست ۱ درصد بالای جمعیت و ۶۲/۵ درصد ثروت در دست ۱۰ درصد بالای جمعیت قرار دارد. به‌عبارت‌دیگر، نابرابری ثروت در این کشور در مقایسه با عربستان سعودی و کویت کمتر است، اما همچنان تفاوت‌های معناداری در داخل این کشور وجود دارد.

با نگاهی به میزان ثروت ۵۰ درصد پایین جمعیت می‌توان دریافت که وضعیت نابرابری چه میزان بفرنج است. در میان این ۴ کشور، عربستان بدترین وضعیت را دارد به‌طوری که ۵۰ درصد پایین جمعیت تنها ۱/۲ درصد ثروت را در دست دارند و این یعنی بیشتر از نیمی از جمعیت این کشور به طرز قابل‌توجهی از منابع مالی و ثروت محروم هستند و نابرابری بسیار بالایی در توزیع ثروت در این بخش از جمعیت وجود دارد. این مقدار می‌تواند به دلیل تمرکز بالای ثروت در دست قشر مرفه و نخبگان باشد که موجب می‌شود قسمت اعظم ثروت به‌صورت غیرمساوی در جامعه توزیع شود. این مقدار در ایران ۳/۲ درصد است که بالاتر از عربستان سعودی است، اما همچنان نابرابری بالایی را در این بخش از جمعیت نمایان می‌سازد.

شکل ۲: نمودار توزیع ثروت ۴ کشور گروه کنترل، سال ۲۰۲۳ (درصد)

منبع: محاسبات تحقیق

در ایران نیز بخشی از جمعیت نسبت به نیمه بالای جامعه دسترسی کمتری به منابع مالی دارند و ثروت به طور نابرابر در جامعه توزیع شده است. با این حال، ایران نسبت به عربستان سعودی وضعیت بهتری دارد، چرا که درصد بیشتری از ثروت در دست جمعیت پایین‌تر قرار دارد. در دو کشور امارات و کویت هرچند نابرابری به چشم می‌خورد؛ اما نسبت به عربستان و ایران وضعیت بهتری دارند. در دو کشور امارات و کویت به ترتیب ۴/۱ و ۴/۷ درصد ثروت در اختیار ۵۰ درصد پایین جمعیت قرار دارد.

بررسی توزیع ثروت در کشورهای مصر، مراکش، تونس و ترکیه در سال ۲۰۲۳ نشان می‌دهد که سهم ۱ درصد ثروتمندترین افراد از کل ثروت در این کشورها بین ۲۷ تا ۴۲ درصد متغیر است که نشان‌دهنده نابرابری قابل توجهی در توزیع ثروت است. ترکیه با ۴۲ درصد بیشترین تمرکز ثروت را در دست ۱ درصد ثروتمند دارد، در حالی که مراکش با ۲۷ درصد نسبتاً توزیع عادلانه‌تری را نشان می‌دهد. همچنین، ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد در این کشورها بین ۶۱ درصد تا ۷۵ درصد از کل ثروت را در اختیار دارند که باز هم گویای شکاف شدید اقتصادی است. بالاترین میزان این شاخص در ترکیه (۷۵ درصد) و پایین‌ترین آن در مراکش (۶۱ درصد) دیده می‌شود که نشان می‌دهد توزیع ثروت در ترکیه نابرابرتر از ۴ کشور دیگر است. از سوی دیگر، ۴۰ درصد میانی جمعیت در مراکش و مصر بیشترین سهم را از ثروت به خود اختصاص داده‌اند (به ترتیب ۳۴ و ۳۳ درصد) که بیانگر توزیع نسبتاً متوازن‌تری در مقایسه با تونس و ترکیه است. در مقابل، ۵۰ درصد فقیرترین افراد سهمی ناچیز از کل ثروت دارند، به طوری که در ترکیه این سهم تنها ۰/۵ درصد است، در حالی که در مراکش این مقدار ۴/۳ درصد است. این آمار نشان می‌دهد که در ترکیه، نابرابری ثروت به شدت به نفع گروه‌های ثروتمند است، در حالی که کشورهای شمال آفریقا (مراکش، تونس و مصر) توزیع نسبتاً عادلانه‌تری نسبت به ترکیه دارند، هرچند همچنان فاصله طبقاتی در همه این کشورها مشهود است.

جدول ۲: آماره‌های توصیفی متغیرها

متغیر	میانگین	میان	انحراف معیار	حداکثر	حداقل	تعداد مشاهدات
سهم ثروت ۱ درصد بالا	۰/۳۳۷۹	۰/۳۲۴۵	۰/۰۵۷	۰/۴۵۶۲	۰/۲۵۳۹	۲۳۲
سهم ثروت ۱۰ درصد بالا	۰/۶۷۵۸	۰/۶۶۵۱	۰/۰۵۳	۰/۷۶۸۴	۰/۵۹۵۹	۲۳۲
سهم ثروت ۴۰ درصد میانی	۰/۲۹۶۴	۰/۳۰۳۵	۰/۰۳۹	۰/۳۵۷۱	۰/۲۲۸۴	۲۳۲
سهم ثروت ۵۰ درصد پایین	۰/۰۲۷۸	۰/۰۳۱۳	۰/۰۱۴	۰/۰۴۷	۰/۰۰۲۴	۲۳۲
نرخ تورم	۱۰/۵۴	۴/۶۳	۱۵/۶۷	۸۹/۱۱	-۲/۰۹	۲۳۲

منبع: محاسبات تحقیق

جدول ۲ آماره‌های توصیفی متغیرها نمایی کلی از توزیع ثروت و نرخ تورم در نمونه مورد بررسی ارائه می‌دهد. بر اساس نتایج جدول، میانگین سهم ثروت در اختیار ۱ درصد بالای جمعیت برابر با ۰/۳۳۷۹ و سهم ۱۰ درصد بالای جمعیت برابر با ۰/۶۷۵۸ است که نشان‌دهنده تمرکز بالای ثروت در دست گروه‌های ثروتمند جامعه است. در مقابل، سهم ۵۰ درصد پایین تنها ۰/۰۲۷۸ بوده که حاکی از نابرابری قابل توجه در توزیع ثروت است. سهم

۴۰ درصد میانی نیز با میانگین ۰/۲۹۶۴، نشان می‌دهد که این طبقه نیز در مقایسه با گروه‌های بالا از سهم نسبتاً محدودی برخوردار است. همچنین، انحراف معیار نسبتاً بالا برای نرخ تورم (۱۵/۶۷) و دامنه گسترده آن (از منفی ۲/۰۹ تا ۸۹/۱۱ درصد) بیانگر نوسانات شدید قیمتی در بازه زمانی و کشورهای مورد بررسی است که می‌تواند نقش مهمی در تحلیل نابرابری ایفا کند. در مجموع، داده‌های جدول نشان می‌دهند که توزیع ثروت به شدت به نفع اقشار بالای درآمدی متمایل است و نوسانات تورمی نیز ممکن است این وضعیت را تشدید کرده باشند.

۴. یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در بخش روش‌شناسی توضیح داده شده، نتایج به دو بخش تفکیک می‌شود. در بخش نخست با استفاده از تحلیل تفاضل در تفاضل ایستا و بدون برآورد مدل اقتصادسنجی ضریب β_3 اندازه‌گیری می‌شود. در بخش بعدی برای ارزیابی پویایی‌های مدل، از روش تفاضل در تفاضل متغیر در زمان استفاده می‌شود.

۴-۱. نتایج تفاضل در تفاضل: رویکرد محاسباتی

در این بخش با استفاده از معادله ۲ برای ۴ کشور نفت‌خیز (گروه آزمایش) در دوره ۲۰۲۳-۱۹۹۵ اثر افزایش قیمت بر نابرابری ثروت در ۴ طبقه شامل ۱ درصد و ۱۰ درصد بالای جامعه، ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین تحلیل گردید. در این بخش کشور ترکیه به‌عنوان گروه کنترل در نظر گرفته شد. ترکیه انتخاب مناسبی به‌عنوان گروه کنترل در این تحلیل است، زیرا وابستگی اقتصادی به نفت ندارد و افزایش قیمت نفت در سال ۲۰۰۸ تأثیر مستقیمی بر توزیع ثروت در آن نداشته است. برخلاف کشورهای نفت‌خیز منطقه، اقتصاد ترکیه متنوع و مبتنی بر صنعت، صادرات و گردشگری است که باعث می‌شود تأثیر شوک نفتی بر کشورهای دیگر را بهتر بتوان سنجید. همچنین، وجود یک طبقه متوسط قوی و سیاست‌های اقتصادی متفاوت در ترکیه، آن را به معیاری بی‌طرف برای مقایسه تغییرات نابرابری در کشورهای نفرت‌محور تبدیل می‌کند. از آنجایی که ترکیه در همان منطقه جغرافیایی قرار دارد؛ اما از افزایش درآمدهای نفتی سودی نبرده است، می‌توان تغییرات نابرابری در کشورهای نفت‌خیز را به تأثیر واقعی شوک نفتی نسبت داد، نه سایر عوامل اقتصادی.

نتایج تحلیل تفاضل در تفاضل برای ۴ کشور گروه آزمایش با در نظر گرفتن کشور ترکیه به‌عنوان گروه کنترل در جدول ۳ آمده است. یافته‌ها نشان می‌دهد افزایش قیمت نفت در سال ۲۰۰۸ تأثیر مثبتی بر طبقه ثروتمند ایران گذاشته است، اما در مقابل، طبقه متوسط و فقیر سهم کمتری از این افزایش ثروت بردند. طبق ضرایب DID، ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی جامعه سهم بیشتری از ثروت کسب کردند، در حالی که ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین جامعه سهم خود را از دست داده‌اند؛ به عبارت دیگر، ثروتمندان توانسته‌اند از افزایش درآمدهای نفتی بهره‌برداری کنند، اما طبقات پایین‌تر نتوانستند سهمی از آن داشته باشند. این افزایش نابرابری ثروت احتمالاً به دلیل تمرکز ثروت در صنایع وابسته به دولت و وابستگی شدید اقتصاد ایران به نفت است که باعث شد منابع مالی در اختیار گروه‌های خاصی قرار گیرد، در حالی که سیاست‌های حمایتی کارآمدی برای گروه‌های کم‌درآمد وجود نداشت. یکی از دلایل اصلی این نابرابری، تحریم‌های اقتصادی و سیاست‌های توزیع نامتعادل ثروت در ایران

است. در دوره پس از ۲۰۰۸، ایران با تحریم‌های شدیدتری روبه‌رو شد که سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی را محدود کرد و اقتصاد را بیش‌ازپیش دولتی نمود. دولت به‌جای توزیع عادلانه درآمدهای نفتی، بیشتر این درآمدها را صرف یارانه‌های غیرمؤثر و پروژه‌های ناکارآمد کرد که طبقه بالا را تقویت، اما قدرت خرید طبقه متوسط و فقیر را تضعیف کرد. همچنین، افزایش تورم و کاهش ارزش ریال موجب شد که طبقه پایین بیش‌ازپیش آسیب ببیند. در نتیجه، شوک نفتی ۲۰۰۸ باعث افزایش نابرابری در ایران شد، زیرا ثروت حاصل از آن بیشتر در اختیار نخبگان اقتصادی و افراد وابسته به دولت قرار گرفت.

هرچند کویت از افزایش قیمت نفت بیشترین سود را برد، اما این سود بیشتر در اختیار طبقه بالای جامعه قرار گرفت. ضرایب DID نشان می‌دهند که ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی جامعه به‌شدت ثروتمندتر شده‌اند، درحالی‌که ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین جامعه سهم خود را ازدست‌داده‌اند. این نشان‌دهنده یک افزایش شدید نابرابری ثروت است که به دلیل تمرکز بالای ثروت در دست نخبگان اقتصادی، شرکت‌های بزرگ و خانواده‌های سلطنتی است. در کویت، درآمدهای نفتی به‌طور مستقیم به اقتصاد تزریق می‌شوند، اما بیشتر این سرمایه‌ها در پروژه‌های تجاری، املاک و سرمایه‌گذاری‌های کلان صرف می‌شود که سود آن‌ها عمدتاً به گروه‌های ثروتمند می‌رسد. در نتیجه، طبقه متوسط که به این صنایع وابسته نیست، قدرت خرید خود را ازدست‌داده و فقرا نیز تنها از کمک‌های دولت بهره‌برده‌اند.

یکی دیگر از دلایل این نابرابری، تمرکز اقتصاد کویت بر منابع نفتی و عدم تنوع اقتصادی است. وابستگی شدید به نفت موجب شد که در دوران رشد قیمت نفت، ثروت جدید فقط در دستان گروه‌هایی قرار بگیرد که به صنایع مرتبط با نفت، تجارت و املاک دسترسی دارند؛ درحالی‌که دولت کویت برنامه‌های رفاهی و یارانه‌هایی برای طبقه پایین ارائه می‌دهد، اما این برنامه‌ها نتوانسته‌اند کاهش سهم طبقه متوسط را جبران کنند. بسیاری از فرصت‌های اقتصادی به اتباع کویتی محدود شده و مهاجران که بخش بزرگی از نیروی کار را تشکیل می‌دهند، سهمی از این ثروت نبرده‌اند. در نتیجه، افزایش قیمت نفت به افزایش ثروت نخبگان اقتصادی انجامید، اما طبقه متوسط و فقیر از شکاف طبقاتی بیشتری رنج برده‌اند.

بر خلاف ایران و کویت، عربستان پس از شوک نفتی ۲۰۰۸ افزایش نابرابری قابل توجهی را تجربه نکرده است. ضرایب DID نشان می‌دهند که تغییرات در سهم ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی جامعه بسیار ناچیز بوده و سهم ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین جامعه نیز تقریباً ثابت مانده است که نشان می‌دهد عربستان توانسته است درآمدهای نفتی خود را به شکلی مدیریت کند که از افزایش بیش از حد نابرابری جلوگیری شود. یکی از عوامل کلیدی در این پایداری نسبی، سیاست‌های یارانه‌ای گسترده و پروژه‌های توسعه‌ای دولتی است که باعث شد سهم ثروت طبقات پایین‌تر حفظ شود. دولت عربستان سرمایه‌گذاری‌های عظیمی در زیرساخت‌ها، مسکن و خدمات اجتماعی انجام داد که کمک کرد طبقه متوسط و پایین از رشد اقتصادی بهره‌مند شوند. یکی دیگر از دلایل ثبات نسبی نابرابری ثروت در عربستان، کنترل دولت بر اقتصاد و نقش پررنگ آن در توزیع ثروت است. دولت عربستان به دلیل در اختیار داشتن شرکت‌های نفتی و منابع مالی گسترده، توانست به‌طور مستقیم از درآمدهای نفتی برای تأمین مالی پروژه‌های رفاهی و اقتصادی استفاده کند. علاوه بر این، برنامه‌های حمایتی از شهروندان، مانند

مسکن رایگان، یارانه سوخت و دسترسی به خدمات پزشکی، موجب شد که طبقات پایین و متوسط تحت‌تأثیر منفی افزایش قیمت‌ها قرار نگیرند. برخلاف کویت و امارات، عربستان توانست از نابرابری بیش از حد جلوگیری کند، زیرا دولت به‌شدت در اقتصاد دخالت کرده و بخشی از درآمدهای نفتی را به سمت مردم هدایت کرده است.

جدول ۳: تحلیل تفاضل در تفاضل تأثیر افزایش قیمت نفت بر نابرابری ثروت

نتیجه کلی	تفسیر	ضریب DID	طبقه
ایران			
افزایش نابرابری ثروت رخ داده است اما شدید نبوده است	ثروتمندان کمی ثروتمندتر شدند	۰/۰۰۴۵	۱ درصد بالا
	طبقه مرفه سهم بیشتری از ثروت گرفتند	۰/۰۰۳۹	۱۰ درصد بالا
	طبقه متوسط کمی فقیرتر شد	-۰/۰۰۱۸	۴۰ درصد میانی
	فقرا سهم کمتری از ثروت گرفتند	-۰/۰۰۲۱	۵۰ درصد پایین
کویت			
افزایش نابرابری ثروت شدید بوده است	ثروتمندان سود زیادی برده‌اند	۰/۱۰۴۲	۱ درصد بالا
	نخبگان اقتصادی نیز سهم بیشتری از ثروت گرفته‌اند	۰/۰۸۷۰	۱۰ درصد بالا
	طبقه متوسط سهم زیادی از دست داده‌اند	-۰/۰۶۷۹	۴۰ درصد میانی
	فقرا فقیرتر شده‌اند	-۰/۰۱۹۲	۵۰ درصد پایین
عربستان			
نابرابری ثروت تقریباً بدون تغییر بوده است	تأثیر ناچیز، اما ثروتمندان کمی ثروتمندتر شده‌اند	۰/۰۰۱۶	۱ درصد بالا
	تأثیر ناچیز بر طبقه مرفه	۰/۰۰۰۸	۱۰ درصد بالا
	تقریباً بدون تغییر	-۰/۰۰۰۷	۴۰ درصد میانی
	تقریباً بدون تغییر	-۰/۰۰۰۱	۵۰ درصد پایین
امارات			
افزایش نابرابری ثروت شدید بوده است	ثروتمندان بیشترین سود را برده‌اند	۰/۱۰۸۶	۱ درصد بالا
	نخبگان اقتصادی به‌شدت ثروتمندتر شده‌اند	۰/۱۰۰۹	۱۰ درصد بالا
	طبقه متوسط بیشترین آسیب را دیده‌اند	-۰/۰۷۳۵	۴۰ درصد میانی
	فقرا نیز آسیب قابل‌توجهی دیده‌اند	-۰/۰۲۷۴	۵۰ درصد پایین

منبع: محاسبات تحقیق

در نهایت، امارات پس از شوک نفتی ۲۰۰۸ یکی از بیشترین افزایش‌های نابرابری را در میان این ۴ کشور تجربه نمود. طبق ضرایب DID، ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی جامعه به‌شدت ثروتمندتر شده‌اند، درحالی‌که ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین جامعه سهم خود را از دست داده‌اند. این تغییر نشان‌دهنده تمرکز شدید ثروت در دست نخبگان اقتصادی و سرمایه‌داران است. دلیل اصلی این پدیده رشد سریع بازار املاک و سرمایه‌گذاری‌های

کلان در دبی و ابوظیبی پس از افزایش قیمت نفت بود. ثروت جدیدی که از نفت به اقتصاد امارات تزریق شد، بیشتر به سمت سرمایه‌گذاران و شرکت‌های بزرگ رفت. در حالی که طبقات متوسط و پایین که بیشتر در بخش خدمات و کارگری مشغول بودند، بهره کمتری بردند. یکی دیگر از عوامل مهم در افزایش نابرابری در امارات، اقتصاد مبتنی بر جذب سرمایه‌گذاران خارجی و رشد املاک و مستغلات است. با افزایش قیمت نفت، امارات به یک مرکز جذب سرمایه‌های خارجی تبدیل شد که باعث افزایش قیمت دارایی‌ها و رشد بازارهای مالی شد، اما این رشد عمدتاً به سود افراد ثروتمند تمام شد. طبقه متوسط که به این بازارها دسترسی نداشت، نتوانستند از افزایش قیمت‌ها بهره ببرند، و طبقه پایین که بیشتر شامل کارگران مهاجر است، هیچ سهمی از این رشد اقتصادی نبردند. سیاست‌های اقتصادی امارات تمرکز بیشتری بر جذب ثروتمندان خارجی و توسعه بخش‌های لوکس اقتصادی داشت، نه بر توزیع ثروت در میان طبقات پایین‌تر جامعه، در نتیجه، افزایش قیمت نفت در امارات موجب افزایش شدید نابرابری شد، زیرا طبقه ثروتمند بیشترین بهره را برد و طبقه متوسط و فقیر تضعیف شدند.

۲-۴. نتایج تفاضل در تفاضل: رویکرد اقتصادسنجی ایستا

ابتدا برای اجتناب از رگرسیون‌های کاذب، آزمون ریشه واحد متغیرها انجام می‌گیرد. دو نوع رویکرد برای آزمون ریشه واحد وجود دارد. رویکرد نخست مبتنی بر فرض استقلال مقاطع است که این امکان را می‌دهد توزیع‌های آماری آزمون‌ها را به راحتی ایجاد کرده و توزیع‌های نرمال مجانبی یا نیمه مجانبی را به دست آورد. رویکرد دوم نیز مبتنی بر وابستگی مقاطع است.

جدول ۴: نتایج آزمون وابستگی مقطعی

آزمون	نرخ تورم	ثروت ۱ درصد بالا	ثروت ۱۰ درصد بالا	ثروت ۴۰ درصد میانی	ثروت ۵۰ درصد پایین
LM بروش - پاگان	۱۲۸/۴۹	۴۵/۸۹	۴۳/۰۹	۴۳/۱۹	۳۷/۶۹
LM پسران	۱۳/۴۱	۱۱/۴۹	۱۰/۴۱	۱۰/۶۹	۹/۲۲
LM تورش تصحیح‌شده	۱۳/۳۲	۱۱/۳۹	۱۰/۵۸	۱۰/۶۳	۹/۰۸
CD پسران	۵/۷۲	۵/۷۱	۵/۴۸	۵/۵۱	۵/۰۲
استنتاج	وابستگی	وابستگی	وابستگی	وابستگی	وابستگی

نکته: کلیه نتایج در سطح ۱ درصد معنادار است.
منبع: یافته‌های تحقیق

بنابراین، قبل از انجام آزمون ریشه واحد، باید وابستگی مقطعی متغیرها ارزیابی گردد که نتایج آن در جدول ۴ آمده است. نتایج آزمون‌های وابستگی مقطعی در جدول ۴ نشان می‌دهند برای تمامی متغیرها، فرضیه صفر یعنی مستقل بودن مقاطع از یکدیگر در سطح ۱ درصد رد گردید که بیان می‌دارد متغیرها از نظر مقطعی مستقل نیستند. باتوجه به مستقل نبودن مقاطع، برای آزمون ریشه واحد از آزمون‌های پسران (CIPS) و پسران کوتاه‌شدن (CIPS) استفاده می‌گردد.

جدول ۵: نتایج آزمون ریشه واحد

ثروت ۵۰ درصد پایین	ثروت ۴۰ درصد میانی	ثروت ۱۰ درصد بالا	ثروت ۱ درصد بالا	نرخ تورم	آزمون	
-۴/۶۶	-۳/۸۱	-۳/۹۹	-۳/۴۸	-۲/۳۴	سطح	پسران (CIPS)
-۴/۵۸	-۳/۷۳	-۳/۹۳	-۳/۴۷	-۲/۳۱	سطح	پسران کوتاه شده
I (0)	I (0)	I (0)	I (0)	I (0)	استنتاج	

* نکته: کلیه نتایج در سطح ۱ درصد معنادار است.

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج آزمون‌ها در جدول ۴ نشان می‌دهند تمامی متغیرها در سطح دارای ریشه واحد مشترک نبوده و انباشته از مرتبه صفر هستند؛ بنابراین نگرانی از بابت رگرسیون‌های کاذب وجود ندارد و می‌توان بیان داشت رابطه بلندمدت میان متغیرها برقرار است. در ادامه تحلیل تفاضل در تفاضل برای شوک نفتی سال ۲۰۰۸ برای ۴ کشور ایران، کویت، عربستان و امارت به‌عنوان گروه آزمایش بر اساس مدل ۱ انجام می‌گیرد. همچنین گروه کنترل شامل ۴ کشور مصر، مراکش، تونس و ترکیه است.

نتایج آزمون‌های تشخیصی حاکی از آن است که روش اثرات تصادفی (RE) مناسب است. نتایج تخمین در جدول ۵ آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود نتایج همانند رویکرد محاسباتی است. افزایش قیمت نفت (شوک نفتی) اثر مثبت و معنادار در سطح ۱ درصد بر سهم ثروت ۱ درصد و ۱۰ بالای جامعه ۴ کشور گروه آزمایش یعنی ایران، کویت، عربستان و امارات دارد؛ اما بر سهم ثروت ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین جامعه اثر منفی و معنادار در سطح ۱ درصد دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهند که افزایش یکباره قیمت نفت، به نفع قشر ثروتمند جامعه عمل کرده و سهم ثروت ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی جامعه را به طور معناداری افزایش می‌دهد. این امر احتمالاً ناشی از تمرکز درآمدهای نفتی در دست گروه‌های اقتصادی و نهادهای وابسته به دولت و بخش خصوصی قدرتمند است که بیشترین بهره را از رونق بازار نفت می‌برند. در مقابل، افزایش قیمت نفت اثر منفی و معناداری بر سهم ثروت ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین جامعه دارد. این موضوع نشان‌دهنده افزایش نابرابری اقتصادی در این کشورها است، زیرا سود حاصل از جهش قیمت نفت به طور نامتوازن توزیع شده و اقشار کم‌درآمد کمتر از آن بهره‌مند می‌شوند. همچنین، ممکن است تورم ناشی از افزایش درآمدهای نفتی و سیاست‌های اقتصادی نادرست، قدرت خرید طبقات پایین‌تر را کاهش داده و شرایط اقتصادی آن‌ها را دشوارتر کند. این موضوع در ضریب برآوردی متغیر نرخ تورم به‌عنوان متغیر کنترل دیده می‌شود. نتایج نشان می‌دهند افزایش نرخ تورم اثر مثبت و معنادار بر سهم ثروت ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی جامعه دارد، درحالی‌که بر سهم ثروت ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین اثر منفی و معنادار دارد.

در واقع نرخ تورم، مانند شوک‌های نفتی، به‌عنوان یک عامل نابرابری‌ها در کشورهای نفت‌خیز عمل می‌کند. افزایش نرخ تورم باعث افزایش سهم ثروت ۱ درصد و ۱۰ درصد بالایی جامعه شده، درحالی‌که تأثیر منفی بر سهم ثروت ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایینی جامعه دارد. این الگو نشان‌دهنده توزیع نامتوازن آثار تورم در

اقتصاد است که در آن طبقات ثروتمند از افزایش قیمت‌ها سود می‌برند، درحالی‌که طبقات پایین‌تر متضرر می‌شوند. این روند را می‌توان با چند مکانیزم توضیح داد. نخست، افراد و گروه‌های ثروتمند اغلب دارایی‌هایی مانند املاک، سهام و سرمایه‌های مالی دارند که در شرایط تورمی ارزش آن‌ها افزایش می‌یابد. ازسوی دیگر، اقشار کم‌درآمد وابستگی بیشتری به درآمدهای ثابت و نقدی دارند که در اثر تورم قدرت خرید خود را از دست می‌دهد. همچنین، تورم می‌تواند به افزایش هزینه‌های زندگی، کاهش واقعی دستمزدها و کاهش پس‌انداز در میان طبقات پایین‌تر منجر شود، درحالی‌که طبقات ثروتمند از فرصت‌های سرمایه‌گذاری و رشد دارایی‌هایشان بهره می‌برند. این یافته‌ها تأکیدی بر نقش سیاست‌های اقتصادی در مدیریت تورم و کاهش شکاف طبقاتی دارد، چرا که تورم کنترل نشده می‌تواند روند افزایش نابرابری را تشدید کند.

جدول ۵: اثرات شوک نفتی در سال ۲۰۰۸ بر نابرابری ثروت

مدل‌ها متغیرها	متغیر وابسته: ثروت ۱ درصد بالا		متغیر وابسته: ثروت ۱۰ درصد بالا		متغیر وابسته: ثروت ۴۰ درصد میانی		متغیر وابسته: ثروت ۵۰ درصد پایین	
	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶	مدل ۷	مدل ۸
عرض از مبدأ	۰/۳۳* (۰/۰۳)	۰/۳۲* (۰/۰۳)	۰/۶۷* (۰/۰۲۶)	۰/۶۶* (۰/۰۲۹)	۰/۲۹* (۰/۰۱۹)	۰/۳۱* (۰/۰۲۱)	۰/۳۸* (۰/۰۰۷)	۰/۳۱* (۰/۰۰۸)
ضریب β_3 (DID)	۰/۰۲۹* (۰/۰۰۷)	۰/۰۲۲* (۰/۰۰۷)	۰/۰۲۳* (۰/۰۰۶)	۰/۰۱۷* (۰/۰۰۶)	۰/۰۱۷* (۰/۰۰۵)	۰/۰۱۳* (۰/۰۰۵)	۰/۰۰۵* (۰/۰۰۱)	۰/۰۰۴* (۰/۰۰۱)
نرخ تورم	-	۰/۱۲* (۰/۰۱)	-	۰/۱۱* (۰/۰۱)	-	۰/۰۸۴* (۰/۰۰۸)	-	۰/۰۳۳* (۰/۰۰۳)
ضریب تعیین	۰/۰۳	۰/۱۴	۰/۰۱	۰/۱۵	۰/۰۲	۰/۱۴	۰/۰۱	۰/۱۵
آماره F مقید	۲۹/۹*	۳۸/۰*	۳۲/۵*	۴۱/۲*	۳۱/۸*	۴۰/۰*	۳۳/۹*	۴۳/۸*
آماره هاسمن	۱/۳	۲/۲	۱/۱	۱/۷	۱/۱	۱/۸	۰/۹	۱/۷
روش تخمین	RE	RE	RE	RE	RE	RE	RE	RE
تعداد مشاهدات	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲

* معنادار در سطح ۱ درصد؛ اعداد داخل پرانتز خطای استاندارد هستند.

منبع: یافته‌های تحقیق

۳-۴. نتایج رگرسیون استحکام

نتایج رگرسیون استحکام نشان می‌دهد که شوک نفتی سال ۲۰۰۸ به طور معناداری بر تشدید نابرابری ثروت در کشورهای نفت‌خیز تأثیر گذاشته است. در مدل‌هایی که سهم ۱ درصد و ۱۰ درصد بالای جمعیت به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده، ضریب تفاضل در تفاضل مثبت و معنادار است که بیانگر افزایش سهم ثروت این گروه‌ها پس از شوک نفتی نسبت به کشورهای غیرنفتی است. این نتایج حتی پس از کنترل متغیر نرخ تورم نیز پایدار باقی‌مانده‌اند که نشان‌دهنده استحکام اثر شوک نفتی در افزایش تمرکز ثروت در میان ثروتمندترین اقشار جامعه است.

جدول ۶: نتایج رگرسیون استحکام اثرات شوک نفتی در سال ۲۰۰۸ بر نابرابری ثروت

مدل‌ها متغیرها	متغیر وابسته: ثروت ۱ درصد بالا		متغیر وابسته: ثروت ۱۰ درصد بالا		متغیر وابسته: ثروت ۴۰ درصد میانی		متغیر وابسته: ثروت ۵۰ درصد پایین	
	مدل ۱	مدل ۲	مدل ۳	مدل ۴	مدل ۵	مدل ۶	مدل ۷	مدل ۸
عرض از مبدأ	۰/۳۳*	۰/۳۳*	۰/۶۷*	۰/۶۷*	۰/۲۹*	۰/۳۰*	۰/۲۸*	۰/۳۳*
	(۰/۰۰۴)	(۰/۰۰۵)	(۰/۰۰۳)	(۰/۰۰۴)	(۰/۰۰۳)	(۰/۰۰۳)	(۰/۰۰۱)	(۰/۰۰۱)
ضریب β_3 (DID)	۰/۰۴۹**	۰/۰۴۹**	۰/۰۴**	۰/۰۴**	۰/۰۳*	۰/۰۲۹*	۰/۰۰۹**	۰/۰۰۹**
	(۰/۰۰۲)	(۰/۰۰۲)	(۰/۰۰۲)	(۰/۰۰۲)	(۰/۰۰۱)	(۰/۰۰۱)	(۰/۰۰۴)	(۰/۰۰۴)
نرخ تورم	-	۰/۰۰۱*	-	۰/۰۰۱*	-	۰/۰۰۴*	-	۰/۰۰۱*
	-	(۰/۰۰۰۲)	-	(۰/۰۰۰۲)	-	(۰/۰۰۰۲)	-	(۰/۰۰۰۶)
ضریب تعیین	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۴
تعداد مشاهدات	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲	۲۳۲

* و ** به ترتیب معنادار در سطح ۱ و ۵ درصد؛ اعداد داخل پرانتز خطای استاندارد هستند.
منبع: یافته‌های تحقیق

در مقابل، مدل‌هایی که سهم ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین جمعیت را بررسی می‌کنند، ضریب β_3 منفی و معنادار دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهند که پس از شوک نفتی، سهم ثروت طبقات متوسط و پایین کاهش یافته است. به عبارت دیگر، اثر شوک نفتی در کشورهای نفت‌خیز به شکلی نامتوازن بوده و منجر به بدتر شدن وضعیت توزیع ثروت شده است. تأثیر منفی نرخ تورم بر این گروه‌ها نیز گویای آن است که افزایش قیمت‌ها بیشتر به زیان اقشار کم‌درآمد تمام شده و نقش تورم در تعمیق نابرابری تأیید می‌شود. مجموع نتایج حاکی از آن است که شوک نفتی نه تنها موجب افزایش درآمد کشورهای نفت‌خیز شده، بلکه به افزایش شکاف ثروت نیز دامن زده است.

یکی از دلایل احتمالی می‌تواند این باشد که کشورهای کویت، عربستان و امارات به دلیل وابستگی بالای اقتصادشان به بازارهای مالی و قیمت نفت، در ابتدا از افزایش قیمت دارایی‌ها و اقدامات حمایتی دولت‌ها سود بردند، اما پس از مدتی، افت قیمت نفت و رکود جهانی باعث شد اثرات مثبت اولیه از بین برود. در مورد ایران، سیاست‌های اقتصادی و تحریم‌ها احتمالاً موجب تأخیر در تأثیر شوک مالی شده و سپس با کاهش رشد اقتصادی، اثرات منفی بیشتری نمایان شده است؛ بنابراین، کاهش اثر شوک نفتی در بلندمدت ممکن است ناشی از اصلاحات مالی، تغییرات قیمت نفت، سیاست‌های پولی و مالی داخلی، و کاهش سرمایه‌گذاری خارجی پس از بحران باشد.

یکی دیگر از دلایل تأثیر رکود جهانی بر بازار کار و درآمدهای طبقه متوسط است. برخلاف ۱ درصد و ۱۰ درصد ثروتمند جامعه که ممکن است از سیاست‌های مالی و افزایش قیمت دارایی‌ها سود برده باشند، طبقه ۴۰ درصد میانی و ۵۰ درصد پایین که عمدتاً متکی بر درآمدهای شغلی و کسب‌وکارهای کوچک است، بیشترین آسیب را از کاهش قیمت نفت، افت سرمایه‌گذاری و کاهش رشد اقتصادی دیده است. علاوه بر این، سیاست‌های تعدیلی که برخی دولت‌ها برای جبران کاهش درآمدهای نفتی اجرا کردند، مانند حذف یارانه‌ها یا کاهش هزینه‌های عمومی، فشار بیشتری به این گروه وارد کرده و منجر به کاهش ثروت آن‌ها در سال‌های پس از بحران شده است.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این مقاله به بررسی اثر افزایش قیمت نفت بر نابرابری ثروت در دوره ۲۰۲۳-۱۹۹۵ در چهار کشور نفت‌خیز ایران، کویت، عربستان و امارات پرداخته و از روش تفاضل در تفاضل با استفاده از گروه کنترل شامل مصر، مراکش، تونس و ترکیه بهره گرفته است. تحلیل‌ها نشان داد که تأثیر شوک نفتی ۲۰۰۸ بر نابرابری ثروت در این کشورها متفاوت بوده است و نحوه مدیریت درآمدهای نفتی نقش تعیین‌کننده‌ای در این تفاوت‌ها داشته است. در ایران، افزایش قیمت نفت موجب افزایش نابرابری شده، زیرا عمده درآمدهای نفتی در اختیار گروه‌های خاص و وابسته به دولت قرار گرفته و سیاست‌های حمایتی نتوانستند از اقشار کم‌درآمد حمایت کافی کنند. در کویت، تمرکز بالای ثروت در دست نخبگان اقتصادی و خانواده‌های سلطنتی باعث شد که طبقه ثروتمند از افزایش قیمت نفت بهره‌مند شود، در حالی که سهم طبقه متوسط و فقیر کاهش یافت. در امارات نیز رشد سریع بخش املاک و جذب سرمایه‌گذاران خارجی موجب شد که عمده درآمدهای جدید به طبقه ثروتمند برسد، و طبقات متوسط و پایین که بیشتر در بخش خدمات مشغول بودند، نتوانستند از این افزایش ثروت بهره ببرند. در مقابل، عربستان سعودی روند متفاوتی را تجربه کرد. نتایج این تحقیق نشان داد که دولت عربستان با استفاده از سیاست‌های یارانه‌ای، سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی و توزیع درآمدهای نفتی، توانست تا حد زیادی از افزایش شدید نابرابری جلوگیری کند. این کشور برخلاف ایران و کویت، درآمدهای نفتی را مستقیماً در برنامه‌های رفاهی و توسعه‌ای هزینه کرد که منجر به حفظ ثبات نسبی در توزیع ثروت شد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که سیاست‌های اقتصادی و نحوه مدیریت درآمدهای نفتی تأثیر قابل توجهی بر میزان نابرابری دارد. در کشورهایی که منابع مالی به طور ناعادلانه توزیع شده، شکاف طبقاتی افزایش یافته، اما در کشورهایی که دولت نقش فعالی در تخصیص منابع داشته، این شکاف کنترل شده است. نتایج این مقاله با مطالعاتی همچون صراف و جیوانی (۲۰۰۱)، استیونز (۲۰۰۳)، لیمر و همکاران (۱۹۹۹)، راس (۱۹۹۹)، مالون (۲۰۱۱)، ساکیان و همکاران (۱۴۰۳) و ساکیان و همکاران (۱۳۹۹) همسو است. لازم به ذکر است اگرچه نفت به‌عنوان یک متغیر کلیدی در اقتصاد کشورهای مورد بررسی نقش مهمی دارد، اما نابرابری ثروت تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل ساختاری، نهادی و سیاستی نیز قرار دارد که در این پژوهش مستقیماً لحاظ نشده‌اند.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که شوک نفتی سال ۲۰۰۸ به افزایش سهم ثروت در دست دهک‌های بالای جامعه و کاهش سهم طبقات متوسط و پایین در کشورهای نفت‌خیز منجر شده است. براین اساس، توصیه می‌شود دولت‌های این کشورها سیاست‌های بازتوزیعی هدفمندتری اتخاذ کنند تا از تمرکز بیشتر ثروت جلوگیری شود. تقویت موقعیت اقتصادی طبقات متوسط و پایین از طریق ایجاد اشتغال، آموزش، و دسترسی به خدمات عمومی می‌تواند در کاهش نابرابری مؤثر باشد، به‌ویژه در دوره‌هایی که درآمدهای نفتی افزایش می‌یابد. همچنین با توجه به ناپایداری اثرات درآمدهای نفتی و تأثیر تورم بر گروه‌های کم‌درآمد، تشکیل صندوق‌های ذخیره ارزی و هدایت منابع نفتی به سرمایه‌گذاری‌های مولد، اقدامی ضروری برای کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی خواهد بود. از آنجاکه نتایج نشان می‌دهد گروه‌های ثروتمند بیشترین بهره را از شوک نفتی برده‌اند، افزایش شفافیت در تخصیص منابع

و مقابله با رانت جویی اقتصادی، برای توزیع عادلانه‌تر ثروت حیاتی است. در نهایت، کاهش وابستگی به نفت از طریق تنوع‌بخشی به ساختار اقتصادی می‌تواند پایداری عدالت اجتماعی را در مواجهه با شوک‌های قیمتی تضمین کند. در پایان پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی، اثرات متقابل نهادهای دموکراتیک، سیاست‌های مالیاتی و سطح توسعه انسانی نیز در کنار شوک‌های نفتی بررسی شود تا تحلیل جامع‌تری از پویایی نابرابری در کشورهای نفت‌خیز ارائه گردد.

توضیحات تکمیلی

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در مقاله سهم و نقش یکسان داشته‌اند.

تضاد منافع

نویسنده مقاله اعلام می‌کند که هیچ‌گونه تضاد منافع در این پژوهش وجود ندارد.

حامی مالی

نویسندگان هیچ‌گونه حمایت مالی برای پژوهش و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

کد ارکید (ORCID)

Mehdi Fathabadi

 <https://orcid.org/0000-0001-5478-9148>

منابع و مأخذ

- ساکیان، مرضیه، محمودزاده، محمود، موسوی، میرحسین و غلام ابری، امیر. (۱۳۹۹). تحلیل شکاف درآمد و ثروت در ایران: رهیافت پیکیتی. *نشریه مدل‌سازی اقتصادسنجی*، ۶(۱)، ۵۷-۷۵. <https://doi.org/10.22075/jem.2021.21250.1500>
- ساکیان، مرضیه، محمودزاده، محمود، موسوی، میرحسین و غلام ابری، امیر. (۱۴۰۳). آثار نابرابری توزیع درآمد بر ثروت در ایران. *نشریه مجلس و راهبرد*، ۳۱(۱۱۷)، ۷۵-۱۰۲. <https://doi.org/10.22034/mr.2022.5324.5092>
- شاه‌آبادی، ابوالفضل، خشت‌مال نسرانی، مینا، مرادی، علی. (۱۳۹۸). تأثیر مؤلفه‌های دانش بر نابرابری توزیع ثروت جهانی. *نشریه برنامه‌ریزی و بودجه*، ۲۴(۴)، ۷۵-۹۶. <http://dx.doi.org/10.29252/jpbud.24.4.75>
- طیبیان، محمد. (۱۳۷۹). *فقر و توزیع درآمد در ایران*، تهران: مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه

References

- Abdelwahed, L., & Campbell, C. (2024). Unequal ground: oil booms and income inequality in the USA. *Economica*, 91(363), 880-910. <https://doi.org/10.1111/ecca.12517>
- Arezki, R., & Brückner, M. (2011). Oil rents, corruption, and state stability: Evidence from panel data regressions. *European Economic Review*, 55(7), 955-963. <https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2011.03.004>
- Andersen, J., & Aslaksen, S. (2007). Constitutions and the resource curse. *Journal of Development Economics*, 87(2), 227-246. <https://doi.org/10.1016/j.jdevco.2007.12.005>

- Asongu, S. A., Nnanna, J., & Acha-Anyi, P. N., (2020). Inequality and gender economic inclusion: the moderating role of financial access in Sub-Saharan Africa. *Economic Analysis and Policy*, 65, 173-185. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2020.01.002>
- Bagchi, S., Curran, M., & Fagerstrom, M. J. (2019). Monetary growth and wealth inequality. *Economics Letters*, 182, 23-25. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2019.05.036>
- Barth, D., Papageorge, N. W., & Thom, K. (2020). Genetic endowments and wealth inequality. *Journal of Political Economy*, 128(4), 1474-1522. <https://doi.org/10.1086/705415>
- Beblawi H., Luciani G. (dir.) (1987). *The Rentier State, Kent (Grande-Bretagne)*, Croom Helm. <https://doi.org/10.4324/9781315684864>
- Belarbi, Y., Hamdi, F., Khalfi, A., & Souam, S. (2021). Growth, institutions and oil dependence: a buffered threshold panel approach. *Economic Modelling*, 99, 105477. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2021.02.018>
- Benhabib, J., Bisin, A., & Luo, M. (2017). Earnings inequality and other determinants of wealth inequality. *American Economic Review*, 107(5), 593-97. <https://doi.org/10.1257/aer.p20171005>
- Berisha, E., Chisadza, C., Clance, M., & Gupta, R. (2021). Income inequality and oil resources: Panel evidence from the United States. *Energy Policy*, 159, 112603. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2021.112603>
- Berisha, E., & Meszaros, J. (2020). Macroeconomic determinants of wealth inequality dynamics. *Economic Modelling*, 89, 153-165. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.10.001>
- Bjorvatn, K., Farzanegan, M. R., & Schneider, F. (2013). Resource curse and power balance: evidence from Iran. *Review of Middle East Economics and Finance*, 9(2), 133-158. <https://doi.org/10.1515/rmeef-2012-0029>
- Campanale, C. (2007). Increasing returns to savings and wealth inequality. *Review of Economic Dynamics*, 10(4), 646-675. <https://doi.org/10.1016/j.red.2007.02.003>
- Corden, W. M., & Neary, J. P. (1982). Booming sector and de-industrialisation in a small open economy. *The economic journal*, 92(368), 825-848. <https://doi.org/10.2307/2232670>
- Davies, A. A., Huttner, D., Daigaku, Y., Chen, S., & Ulrich, H. D. (2008). Activation of ubiquitin-dependent DNA damage bypass is mediated by replication protein a. *Molecular cell*, 29(5), 625-636. <https://doi.org/10.1016/j.molcel.2007.12.016>
- De Nardi, M., & Fella, G. (2017). Saving and wealth inequality. *Review of Economic Dynamics*, 26, 280-300. <https://doi.org/10.1016/j.red.2017.06.002>
- Elinder, M., Erixson, O., & Waldenström, D. (2018). Inheritance and wealth inequality: Evidence from population registers. *Journal of Public Economics*, 165, 17-30. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2018.06.012>
- Fors, H. C., & Olsson, O. (2007). Endogenous institutional change after independence. *European Economic Review*, 51(8), 1896-1921. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2007.01.010>
- Gerelmaa, L., & Kotani, K. (2016). Further investigation of natural resources and economic growth: do natural resources depress economic growth?. *Resources Policy*, 50, 312-321. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2016.10.004>
- Goderis, B., & Malone, S. W. (2011). Natural resource booms and inequality: theory and evidence. *Scandinavian Journal of Economics*, 113(2), 388-417. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9442.2011.01659.x>
- Hasan, I., Horvath, R., & Mares, J. (2020). Finance and wealth inequality. *Journal of International Money and Finance*, 108, 102161. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2020.102161>

- Henry, A. (2019). Transmission channels of the resource curse in Africa: A time perspective. *Economic Modelling*, 82, 13-20. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2019.05.022>
- James, A. (2015). The resource curse: A statistical mirage?. *Journal of Development Economics*, 114, 55-63. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2014.10.006>
- Kim, C. S., & Lee, S. (2018). Regime types, ideological leanings, and the natural resource curse. *Constitutional Political Economy*, 29(1), 1-19. <https://doi.org/10.1007/s10602-017-9245-y>
- Leamer, E. E., Maul, H., Rodriguez, S., & Schott, P. K. (1999). Does natural resource abundance increase Latin American income inequality?. *Journal of development Economics*, 59(1), 3-42. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(99\)00004-8](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(99)00004-8)
- Lusardi, A., Michaud, P. C., & Mitchell, O. S. (2017). Optimal financial knowledge and wealth inequality. *Journal of Political Economy*, 125(2), 431-477. <https://doi.org/10.1086/690950>
- Mahdavy, H. (1970). *Patterns and Problems of economic development in rentier states: The case of Iran*. In: Cook MA (ed.) *Studies in the Economic History of the Middle East from the Rise of Islam to the Present Day*. New York: Oxford University Press, 428– 467. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315000312-31>
- Njangang, H., Asongu, S. A., Tadjadjeu, S., Nounamo, Y., & Kamguia, B. (2022). Governance in mitigating the effect of oil wealth on wealth inequality: A cross-country analysis of policy thresholds. *Resources Policy*, 76, 102561. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.102561>
- Oxfam, A. (2016). *Economy for the 1%*. *Oxfam Briefing Paper*, 210, 44. <https://www.oxfam.org/en/research/economy-1>
- Piketty, Thomas (2014). *About Capital in the 21st Century*. PSE Website. 31 December. <http://piketty.pse.ens.fr/files/capital21c/en/Piketty2014IntroChap1.pdf>
- Ross, M. L. (1999). the Political Economy of the Resource Curse. *World Politics*, 51, 297–322. <https://www.jstor.org/stable/25054077>
- Sachs, J. D., & Warner, A. M. (2001). The curse of natural resources. *European economic review*, 45(4-6), 827-838. [https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(01\)00125-8](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(01)00125-8)
- Sakiyan, M. , Mahmudzadeh, M. , Abri, A. and Mousavi, M. (2021). Analysis of Income gaps and wealth distribution in Iran: Piketty Approach. *Journal of Econometric Modelling*, 6(1), 57-75. <https://doi.org/10.22075/jem.2021.21250.1500> [In Persian]
- Sakian, M. , Mahmoudzadeh, M. , Mousavi, M. and Abri, A. G. (2024). Effects of Income Inequality on Wealth in Iran. *Majlis and Rahbord*, 31(117), 75-102. <https://doi.org/10.22034/mr.2022.5324.5092> [In Persian].
- Sarraf, M., & Jiwanji, M. (2001). Beating the resource curse. *The case of Botswana, Environment Department, World Bank, Washington DC*. <https://hdl.handle.net/10986/18304>
- Satti, S. L., Farooq, A., Loganathan, N., & Shahbaz, M. (2014). Empirical evidence on the resource curse hypothesis in oil abundant economy. *Economic Modelling*, 42, 421-429. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2014.07.020>
- Shahabadi A, Kheshtmal Nasrani M, Moradi A. (2020). The Effect of Knowledge Components on the Inequality of Global Wealth Distribution. *Economic and Planning Research*. 24(4), 75-96. <http://dx.doi.org/10.29252/jpbud.24.4.75> [In Persian].
- Sharma, C., & Pal, D. (2021). Revisiting resource curse puzzle: new evidence from heterogeneous panel analysis. *Applied Economics*, 53(8), 897-912. <https://doi.org/10.1080/00036846.2020.1817309>
- Stevens, P. (2003). Resource impact-curse or blessing. *Investment Policy*, 22(5.6), 1-33. https://library.fes.de/pdf-files/bueros/angola/hosting/fes_berlim.pdf

- Sun, Z., & Wang, Q. (2021). The asymmetric effect of natural resource abundance on economic growth and environmental pollution: Evidence from resource-rich economy. *Resources Policy*, 72, 102085. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102085>
- Tabibian, M. (2000). *Poverty and Income Distribution in Iran*. Institute for Planning and Development, Country Management and Planning Organization, Tehran Iran. [In Persian].
- Tadadjeu, S., Njangang, H., Asongu, S., & Nounamo, Y. (2023). Natural resources and wealth inequality: a cross-country analysis. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 39(3), 596-608. <https://doi.org/10.1108/JEAS-05-2021-0099>
- Tchamyou, V. S., (2019). The Role of Information Sharing in Modulating the Effect of Financial Access on Inequality. *Journal of African Business*, 20(3), 317-338. <https://doi.org/10.1080/15228916.2019.1584262>
- Van Der Ploeg, F., & Poelhekke, S. (2017). The impact of natural resources: Survey of recent quantitative evidence. *The Journal of Development Studies*, 53(2), 205-216. <https://doi.org/10.1080/00220388.2016.1160069>